

(2003 yılında Türkçobanköpekleri.org web sitesinde yayınlanan bu yazı o zamanki mevcut bilgileri içermektedir.)

Kangal'da Renk ve Tüy Yapısı

İlker Ünlü @11 Şubat 2003

Kangal Çoban Köpeği dendiğinde gözümüzün önünde gelen sarı orta uzunlukta çifte kürkü üzerine belirgin siyah bir yüz ve kulaklara sahip iri köpek ırkının en sık rastlanan renk varyasyonu olmasına rağmen Kangal sadece bu renk değildir. Aslına bakarsanız Kangal köylülerine soracak olsanız bazıları Kangal'ın her renk olabileceğini söyler; ancak çoğunlukla da Kangalı, diğer bölgelere ait çoban köpeklerinden kolayca ayırabilirler. Acaba Kangalı olduğu köpek olarak hafızalarımıza kazıyan renk ve köylülerin olduğunu söyledikleri "her renk" aynı şey midir? Alacalı olabilirse Rafeiro Do Alentejo'dan (Portekiz), beyaz olabiliyorsa Pirene Dağ Köpeği'nden (Fransa), uzun tüylü olabiliyorsa Estrela Dağ Köpeği'nden (Portekiz), her renk olabiliyorsa Orta Asya Çoban Köpeği- Alabai'dan ne farkı var öyleyse? Burada ne söylediğimizden çok neyi kastettiğimizi iyi anlamamız gerekiyor. Kast edilen her renk değil aslında. Anahtar kelime bu en popüler rengi oluşturan genetik prensiplerin izin verdiği "sınırlı" varyasyonlardır. Kangal ırkının genotipinden bahsettiğimiz her seferinde işte bu "genetik prensiplerin izin verdiği -sınırlı varyasyonları" kasettiğimiz anlaşılmalıdır.

Genetik prensiplere girmeden önce Malcolm B. Willis'in "**Köpek Genetiği**" kitabından bahsedeceklerimiz hakkında giriş niteliğinde belirli terimlerin açıklamalarına gereksinim duyuyoruz.

Her şeyden önce bilinmelidir ki bir köpeğe baktığımızda o aslında iki köpektir. Bir dıştan görünen kısmı ki biz buna "**fenotipi**" diyoruz bir de genlerinde taşıdığı içindeki kısmı. Buna da köpeğin "**genotipi**" diyoruz. Bu ne mi demek? Hani o Kangal gibi görünen; ama aslında tutarlı renkte yavru üretmeyen melezler varya işte

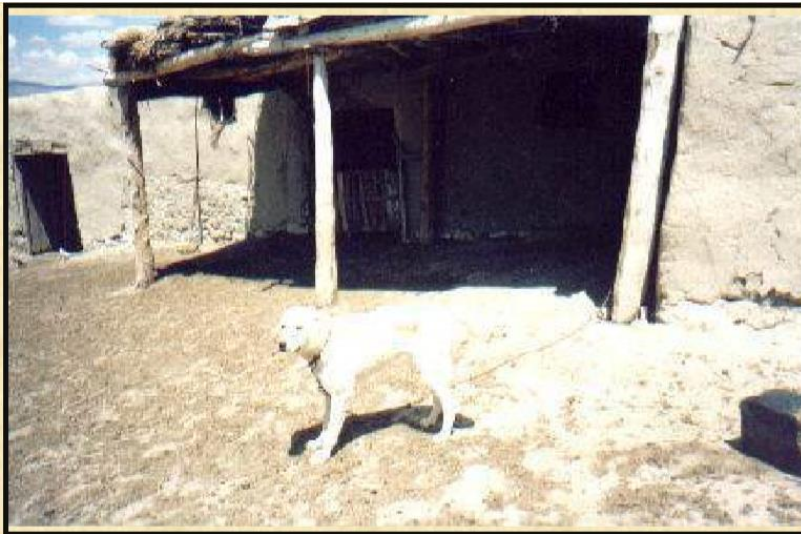
fenotipleri Kangal (??) olsa bile genotipik olarak aslında değilleridir. Bu da safkan olmadıkları anlamına gelir. Genlerinde aslında başka özellikler taşınmaktadır. Bu özellikler **dominant** (baskın) ya da **resesif** (çekinik) olmalarına göre dışa vurulur ya da gizlenir. Renk özelliğini belirleyen bu alternatif formlara da **alel** denir. Bir köpek herhangi bir genin sadece iki aleline sahip olabilir. Bunlar aynı ya da farklı olabilir. Bu iki alel birbirinin aynı ise özelliği aynı şekilde etkiler. Böylece o bireyin "**homozigot**" olduğu söylenir. İki alel de farklı ise hayvan o karakter için "**heterozigottur**". Üreticiler ister dış görünüş isterse de davranışta istedikleri özellikteki köpeği üretmek ve bu özellikleri gelecek nesillerin genlerinde de sabitlemek amacıyla benzer özellikteki köpekleri kullanarak genetik karakterin homozigot olmasına sağlamayı amaçlarlar. Böylece istenen davranış ve dış görünüş güvenlik altına alınmış olur. Spesifik bir alel diğer kromozonda taşınan diğer aleli maskeler yani ortaya çıkmasını engellerse dominanttır. Maskelenen ise resesiftir.

Daha ileri gitmeden şunu da anlamalıyız ki bir ırktaki olası renk kombinasyonunun ve bunun açıklamasının her ırk için geçerli olmayabilir. Pointer'daki benekler ile Dalmaçya'daki benekler aynı prensiplerle ortaya çıkmaz.

Şimdi Kangal'ın ırk standardındaki renk maddesine bir göz atalım:

RENK : Renk, Kangal Köpeği'nin önemli bir özelliğidir. Türkiye'de standart dışı renk ve desenler köpeğin saf kan olmadığının işaretidir. Hakiki Kangal Köpeği rengi her zaman tek renktir ve dış koruyucu tüyler ve yumuşak alt kürkteki siyah ve gri tüy sayısına bağlı olarak açık ya da altın sarısından çelik grisine kadar değişiklik gösterebilir. Bu temel vücut rengini tüm yüzü kaplayan siyah bir maske tamamlar. Kulaklar daima siyahtır. Beyaz renk sadece bilek ve dizlere kadar ayaklar, göğüs ve çene de kabul edilir. Göğüsteki beyazlık küçük bir noktadan göğüs altına kayacak bir lekeye dönüşebilir. Bu tür lekeler genellikle siyah tüylerle çevrelenmiştir. Çenede sadece küçük bir beyaz noktaya izin vardır. Kuyruk ucunda beyazlık görülebilir ve kuyruğun ortasında genellikle siyah bir nokta bulunur.

Standart rengin en açık haliyle "açık sarı" olabileceğini söylüyor. Asla beyaz değil. Bu nedenle Türk Standartları Enstitüsü'nün "gri-sarı-beyaz renkte olabilir" maddesini anlamak biraz güç. Genetik olarak temel olarak sarımsı kahverenginin tonları ve kürkün içinde maskeyi de oluşturan siyah zaten mevcut olduğundan bu iki rengin azalan ve çoğalan yoğunlukları anlaşılabilir; ama ya beyaz? Buna göz yanılması dışında başka bir şey demek gelmiyor insanın içinden. Sarı iyice gücünü yitirip bejimsi beyaza döndüğünde göz bunu beyaz olarak algılıyor doğal olarak. Sadece görsel değerlendirmeye dayanan bir standart yazımı da bu tür hatalara yer veriyor dolayısıyla. Hayır, Kangal beyaz olmaz. Beyaz köpek zaten siyah maskesini yitirecektir. Yoksa Kangal'ı Akbaş'dan asla ayıramayacağımız bir noktaya geliriz ki bu kuyuya atılan tek bir taşın sonra çıkarılması imkansız bir hale gelmesi demektir. Köylerde köpek fotoğraflama çalışmalarımız sırasında zaman zaman maskesi diğer köpekler kadar yoğun olmayan köpeklere rastladık. Bu köpeklerin rengi de nispeten daha açıktı. Eğer bu köpekler aralarında çiftleştirilmeye devam edilirse maske tamamen kaybolup renk de beyazımsı bir beje dönüşüyordu (Resim 1). Taa ki bu köpekler güçlü pigmentasyona sahip köpeklere tekrar çiftleştirilip renk tekrar kazanılana kadar.

Resim 1. Bu köpek sahibinin dediğine göre geçmiş Kangal köpeklerinin torunlarından biri. Eğer başka bir bölgeden beyaz bir köpekle karıştırdıysa sahibinin benzer özellikteki diğer köpeklerine de bakarak elindeki zayıf pigmentasyon gösteren köpekleri yine birbiri ile çiftleştirerek bu atipik köpeklere ulaştığını söylemek hiç de zor değil

Gelelim sarıdan çelik grisine değişen gerçek renk varyasyonlarına. Kangal genetik olarak tek renk bir köpektir. Alacalı bir köpek Kangal değildir. Bu renk ise onun

daha önce bahsettiğimiz azalan ya da çoğalan yoğunluğunu etkileyen bir "genetik faktör" içermektedir. Bu faktör kırmızı phaeomelanin pigmentini açık sarı ya da krem renge çevirebilmektedir. Kürkteki koyu renkli ya da uçları koyu renk olan tüylerin sayısı köpekten köpeğe değişiklik gösterir. Bu tüylerin artışı köpeğe grimsi, azalışı ise doğal olarak kürke koyu renk görünüm kazandıran etkisini yitirerek sarımsı köpeklerin ortaya çıkmasına imkan tanır. Genetik gerçekler bunu söylediğine göre Kangal her renk, beyaz ya da alacalı bile olur diyenlerin verdiği bilgiler bir kez daha gözden geçirilmelidir (Resim 2).

Beyaz lekeler ırkta sadece göğüste ve ön bacakların bileklere kadar olan kısmı ile çenede ufak bir nokta olarak kabul edilir. Siyah pigmentasyon ne kadar güçlü ve tamam ise ırk o kadar güvendedir. Nadiren bazı köpeklerde maskede beyaz bir akıtma görülse de bu ne istenen ne de korunması gereken bir özelliktir. Çoğu köpek sahibi için bu köpeğin safkanlığını sorgulatan bir durumdur ve dikkat edilmezse kolaylıkla ırkın en belirgin özelliği olan siyah maskenin kaybolması söz konusudur. Beyaz lekenin bilek üstünden yukarı çıkması; göğüsteki beyazlığın beklenenden fazla genişlemesi ve yüzdeki ince de olsa beyaz akıtma dikkat edilmezse gelecek nesilde ırkın omuzlarında beyaz lekeler olarak yayılmakta ve ırk geneotipik bütünlüğünü kaybetmektedir. Bu nedenle kanımca minimum beyaza sahip köpekler her zaman ırkın geleceği için emniyet sibobu olarak görülmelidir.

Köylülerle yapma fırsatı bulduğumuz konuşmalar sırasında grimsi koyu renkli köpeklere siyah, açık sarı köpeklere beyaz hatta boz (boza rengine istinaden) dediklerini duyduk. Gelenksel ağızla yapılan bu tanımlamalar doğal olarak Kangal Köpeği'nin her renk olabileceği yanılgısına dönüşmektedir. Yine de bu tamamen sözel bir tanımlamadır. Daha önce de söylediğimiz gibi bölge insanı kolaylıkla saf bir Kangal'ı başka bölgenin köpeğinden ayırabilecek niteliktedir. Burada karşımıza çıkan diğer bir tehlike ise köpeği olan herkesin bir uzman olmadığı ve yapılan açıklamaların bir yerden sonra bilimsel süzgeçten geçmesi gerektiğidir.

Kangal Köpeği'nin renginden bahsederken karşımıza çıkacak tartışmalı bir başka nokta ise çizgili ya da bizim kaplan desenli olarak tanımladığımız köpekler olabilir. Hatta bir üretici bu renk köpeklere "karayaka" adını verse de başka bölgelerimizde bu köpekler aynı şekilde yaygın olarak nitelenmediği bir gerçek. Kaplan desenini oluşturan alel "**ebr**"dir(Resim 3). Boxer, Danua ve Belçika Çoban Köpeği gibi pek çok ırkta kızılımsı ten rengi üzerinde siyahın çizgiler halinde görünmesine imkan tanır. Boston Terrier'de grimsi mavi üzerinde bu çizgiler tercih edilir. Bu dominant bir renktir. Yani üretilmeye devam edildiğinde diğer renkleri maskeler. Dolayısıyla istenip istenmediğine iyi karar verilmelidir. "**Em**" aleli ise siyah maskeyi oluşturur. "**E**" ise "**Em**" gibi siyah maskeyi oluşturmaz; ama ikisi de tüylerde siyah pigmentasyon oluşmasına neden olur. Alel **e** ise siyah pigmentin oluşmasına izin vermez. Böylece köpek siyah geni taşısa bile burun ve gözler dışında siyah ortaya çıkamaz. "**Em Em**", "**Em E**" ve "**Em e**" fenotipik olarak aynıdır. **E**, **e**'ye dominanttır. Böylece "**EE**" ve "**Ee**" aynı görüntüye sahiptir. "**ebr**" aleli (kaplan deseni) mevcutsa hem "**Em**" hem de "**E**" ile ten rengi alanlarda kaplan deseni etkisi görünür. Ancak "**E ebr**" ve "**ebr ebr**" maskesiz kaplan deseni etkisine neden olur. "**A**" aleli (dominant siyah) "**ebr**" ile bir araya geldiğinde "**A**" aleli "**ebr**" alelini gizlediğinden sonuç siyahtır. "**ay ay**" (dominant sarı) "**Em**" aleliyle bir araya

geldiğinde köpek siyah maskeli kızıl sarı olur. Tek bir "ebr" aleliyle ise kızıl-sarı alanlar koyu çizgilerle gölgelenir.

Resim 3. Kaplan deseni, siyahın etkisini kaybederek dikey çizgiler halinde ana rengin arasında kendini göstermesiyle oluşur. Sağdaki köpek tam kaplan deseni etkisini göstermeyen bir ara renge sahip. Kangal Köpeği'nde oldukça nadirdir ve öyle de bırakılmalıdır.

Kaplan deseni, siyahın etkisini kaybederek dikey çizgiler halinde ana rengin arasında kendini göstermesiyle oluşur. Kangal Köpeği'nde oldukça nadirdir ve öyle de bırakılmalıdır. Köylerde yaptığımız gezilerde bu tür köpeklere dikkat çekmeyecek kadar az rastladık. Nedenini bilmediğimiz bir nedenle de bu köpekler göze batmayacak kadar ufak tefek atipik köpeklerdi. Halkın bu köpekleri pek tercih etmediği açık. Irkın korumakla yükümlü olduğu Karaman Koyunu göz önüne alındığında köpeğin sürü içindeki kamuflajını güçleştiren bu renk köylülerimizce haklı nedenlerden dolayı tercih edilmiyor olabilir. Bu köpekler kurda benzer görünüşleri ile sürünün gece paniklemesine, hamile koyunların düşük yapmasına; gece kurtla yapılan mücadelede yanlışlıkla köpeğin vurulmasına neden olabilmektedir.

Standardın kürkün yapısıyla ilgili maddesine geldiğimizde istenen oldukça açıktır.

(Resim 4)

Resim 4. Uzun tüylü yavrulara çok nadir rastlanıyor ve ırk için makbul görünen bir özellik değil. Muhtemel bir melez gözüyle bakılıyor.

KÜRK: Kangal Köpeği, dalgalı ya da yünsü olmayan kısa çiftte kürke sahiptir. Soğuk havada tüyler oldukça sık ve neredeyse eşit uzunluktadır. Sıcak havada ise kısa ve daha düz olan dış kürkü geride bırakarak alt kürkün büyük çoğunluğu dökülür. Dış kürk sert, alt kürk ise yumuşak ve sık; bazen de gri renktedir. Boyun, omuzlar ve kuyruktaki tüyler vücuttakilerden sadece biraz daha uzundur. Kuyruk tüyleri asla uzun ve sallantılı değildir. Çoğu Kangal Köpeğinin sırt çizgisinde daha düz bir tüy çizgisi vardır. Yüz, kafa ve kulaklardaki tüyler oldukça kısadır.

Kangal Çoban Köpeği, tabii ki sadece kürkünün rengine ya da yapısına bakılarak üretilen bir estetik harikası değil. Kendine has karakteri ve çalışma kapasitesi gerçekte onu o yapan en temel özelliklerdir; yine de onun iç ve dış özellikleri uyumlu şekilde korunmadığına Kangal'ı Kangal yapan bütünlük elimizden kayıp gidebilir.